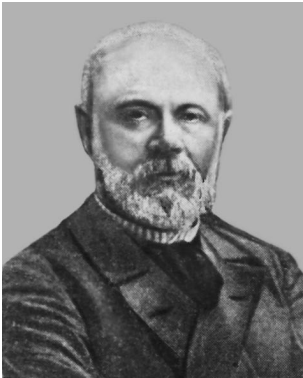

І. Л. Бутич

Лазаревський Олександр Матвійович

ЛАЗАРЕВСЬКИЙ Олександр Матвійович (08(20). 06. 1834, с. Гирявка Конотоп. пов. Черніг. губ., нині Шевченкове Конотоп. р-ну Сум. обл. – 31. 03(13. 04). 1902, Київ, похов. у рідному селі) – історик, археограф, громадський діяч. Батько Бориса, [Гліба](#) та [Катерини](#), дядько [Івана](#) Лазаревських. Член-кореспондент Рос. археол. товариства (1860), чл. Київ. археогр. комісії (1880), Церк.-археол. товариства при Київ. духов. академії (1889). Навч. у Конотоп. повіт. училищі (1844–46), 2-й С.-Петербур. гімназії (1850–54), закін. С.-Петербур. університет (1854). У 1853 у г. «Черниговськіє губернськіє вѣдомости» опублікував декілька статей з історії України та один із перших бібліогр. покажчиків «Опытъ указателя источников для изучения Малороссийскаго края въ историческомъ и географическомъ отношеніяхъ», схвально оцінений О. Бодянським; 1858 у С.-Петербурзі видав присвяч. останньому «Указатель источниковъ для изучения Малороссийскаго края» (містив відомості про понад 550 книг і статей за 1622–1857). У студент. роки був доглядачем музею та б-ки графа О. Уварова; від 1859 – канцелярист С.-Петербур. губерн. правління; від 1860 – чиновник у відомстві Міністерства нар. освіти. Товаришував із Т. Шевченком, доглядав його під час хвороби, брав участь у похованні поета у С.-Петербурзі та перепохованні у м. Канів (нині Черкас. обл.), став одним із засн. шевченкозн. мемуаристики та біографістики. Написав ст. «Последний день жизни Т. Г. Шевченка» // «Сѣверная пчела», 1861, № 48, «Детство Шевченка: Материалы для биографии его» // «Основа», 1862, № 3 та ін., у яких уперше запропонував схему поділу біографії поета за періодами. 1861–63 як чл. від уряду з'їзду мирових посередників у Черніг. губ. намагався захищати інтереси кріпаків у ході реалізації селян. реформи; 1863–66 – наглядач акциз. округи у Черніг. губ. і секр. Черніг. губерн. статист. комітету (ініціював вид. його «Записок...», розробив програму статист.

вивчення Черніг. губ.); від 1868 – співроб. судових установ на Чернігівщині, Полтавщині та у м. Курськ (Росія); від 1880 – товариш (заст.) голови Київ. окруж. суду; від 1885 – чл. Київ. судової палати; водночас 1868–1902 – чл. Конотоп. повіт. земства; 1874–82 – його представник на губерн. земських зборах. Актив. діяч, голова (1895–96), товариш (заст.) голови, почес. чл. Істор. товариства Нестора-літописця, почес. чл. Черніг. губерн. вченої архів. комісії (сприяв її організації), співзасн., гол. ред. (1890–91) ж. «Кіевская старина». За згодою родичів 1879 передав родин. будинок на облаштування школи для безплат. навч. сільс. дітей, надавав їй фінанс. допомогу. Досліджував історію Лівобереж. України 17–18 ст. і Гетьманщини, життя різних станів укр. суспільства (селянства, козацтва, духовенства). Під впливом ідей позитивізму започаткував в Україні істор. бібліографію, історіографію, дипломатику та сфрагістику. Тривалий час збирав архівні матеріали для фундам. монографії «Описание Старой Малороссии: Материалы для истории заселения, землевладения и управления», яку планував видати у 10-ти т. (за кількістю полків), однак устиг опублікувати лише 3 т.: «Полкъ Стародубский» (1888), «Полкъ Нежинский» (1893), «Полкъ Прилуцкий» (1902; усі – Київ), 2 з яких відзнач. Уваров. премією С.-Петербур. АН. Велике значення мають документи з родин. архівів, опубл. Л., зокрема «Сулимовский архивъ: Фамильные бумаги Сулимъ, Скоропуть и Войцеховичей XVII–XVIII вв.» (1884), «Мотыжинский архивъ: Акты Переяславского полка XVII–XVIII ст.» (1890), «Дневникъ генерального подскарбия Якова Марковича (1717–1767)» (ч. 1–3, 1893–97; усі – Київ). Ініціював створення Конотоп. повіт. істор. музею (1900), подарував йому низку експонатів. Власну колекцію рукописів і бібліотеку (загалом понад 20 тис. од.) 1901 передав до б-ки Університету св. Володимира у Києві (нині частково зберігається в Інституті рукопису НБУВ) і музею В. Тарновського в Чернігові. 1902 Конотоп. повіт. земство заснувало премію його імені за кращу працю з історії України.

Основні праці

Статистические сведения объ украинскихъ народныхъ школахъ и госпиталяхъ в XVIII в. // Основа. 1862. № 5; Крелевецкие сотники // Черниг. губерн. вѣдомости. 1862. № 3; Малороссийские посполитые крестьяне (1648–1783): Историко-юридический очерк по архивнымъ источникамъ // Зап. Черниг. губерн. статист. комітета. 1866. Кн. 1 (2-е вид. – у сер. «Руська історична бібліотека», Л., 1903; 3-є – К., 1908); Очеркъ старейшихъ дворянскихъ родовъ въ Черниговской губерніи // Там само. 1868. Кн. 2; Люди Старой Малороссии: Семья Скоропадскихъ (1674–1758) // Истор. вѣст. 1880. № 2; Генеральный писарь Андрей Безбородко (1711–1780) // КС. 1890. Т. 28, кн. 1; Отрывки изъ семейного архива Полетик // Там само. 1891. Т. 33, кн. 4; Малороссийские переписные книги 1666 года // Чтения въ Истор. об-ве Нестора-летописца. Кн. 13. К., 1899.

Державний архів

Рекомендована література

1. Багалей Д. И. Новый историкъ Малороссии. С.-Петербург, 1891;
2. Грушевський М. С. Пам'яті Олександра Лазаревського // Зап. НТШ. Л., 1902. Т. 47;
3. Ткаченко М. Список праць О. М. Лазаревського і праць про нього // Укр. археогр. зб. Т. 2. К., 1927;
4. Василенко М. П. Олександр Матвійович Лазаревський (1834–1902) // Україна. 1927. Кн. 4;
5. Оглоблин О. Олександр Лазаревський (1834–1902) і українське родознавство // Рід та знамено. 1947. № 4;
6. Гуменюк М. П. Библиографическая деятельность А. М. Лазаревского // Сов. библиография. Вып. 4. Москва, 1960;
7. Сороковська С. В. Перший український бібліограф-історик (О. М. Лазаревський) // УІЖ. 1969. № 2;
8. Олександр Матвійович Лазаревський (1834–1902): Мат. до бібліографії. К., 1994;
9. Матеріали та доповіді науково-практичної конференції «Українська археографія: проблеми і перспективи», присвяченої 160-річчю від дня народження О. М. Лазаревського, 20–22 жовтня 1994, Київ–Чернігів. Вип. 1. К., 2003;
10. Герасименко Н. Епістолярні джерела у науковій спадщині О. М. Лазаревського // Історіогр. дослідж. в Україні. Вип. 17. К., 2007;
11. Її ж. Олександр Лазаревський: життя і творчість (1834–1902 рр.). К., 2012.

Бібліографічний опис:

Лазаревський Олександр Матвійович / І. Л. Бутич // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-52971>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).